

Proxecto XERMOLON

Educación para a
saúde na escola

Santiago, xaneiro
2018

Ana Mª Martínez
Lorente
D. X. Saúde Pública

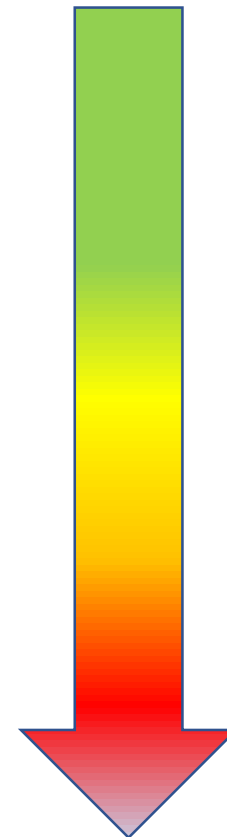

COMEZAMOS!!!!!!

PODEMOS AVALIAR EN BASE A :

- **HÁBITOS EN TORNO AO FEITO ALIMENTARIO**
- **OFERTA ALIMENTARIA: ACHEGA POR GRUPOS DE ALIMENTOS
(BASEADO NAS GUÍAS ALIMENTARIAS)**
- **ANÁLISE NUTRICIONAL MÁIS EXHAUSTIVO (MACRO E
MICRONUTRIENTES)**

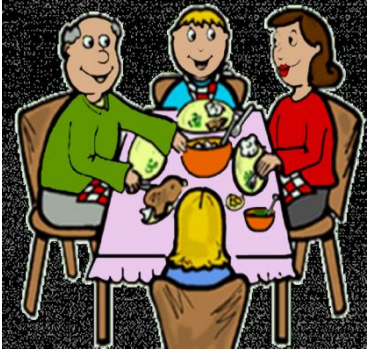

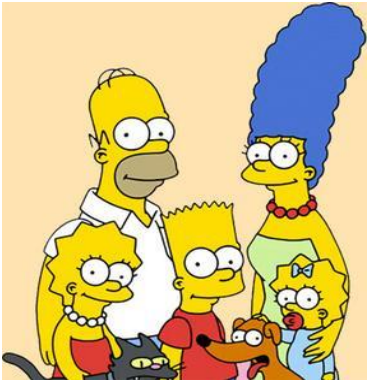
I. VALORAR HABITOS

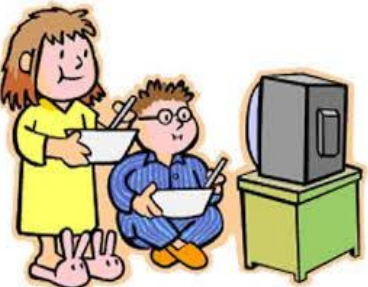
1. Reflexionar, responder (preguntas formuladas ao alumnado ou ben á familia):

Habitualmente xantamos todos xuntos?
Habitualmente os máis pequenos comemos sos?
Temos normas na mesa? Cada un come o que lle gusta?
A comida é igual para todos?
Si creo que non me gusta, téñoa que probar?

¿No xeito que temos de comer na nosa familia, parecémonos á dos Simpson? (hábitos de Lisa, de Homer...)

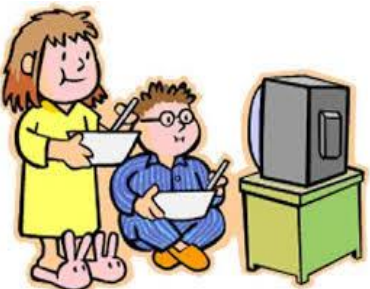
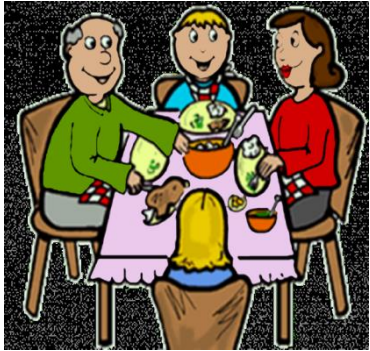
¿Habitualmente podemos xantar ou cenar coa tele?
¿Podemos xantar e usar ol móbil?
¿A tele está na cociña?

I. VALORAR HABITOS

2. Valorar e comparar coas recomendacións

Que se recomenda	
Xantar todos xuntos	x
Un mesmo menú para todos	x
Probar os novos alimentos (exposición sucesiva...de menos a más)	x
Tomar moitos alimentos de orixe vexetal (Lisa)	x
Tomar poucos alimentos de orixe animal e/ou moi procesados (Homer)	x
Comer sen a TV	x
Comer sen o móbil	x
Participar na elección e elaboración do menú familiar	X
Tomar decisións informadas (consultar etiqueta nutricional, consultar guías alimentarias...)	x

II. VALORAR ACHEGA ALIMENTARIA EN FUNCIÓN DOS GRUPOS DE ALIMENTOS

1. Reflexionar, responder (preguntas formuladas ao alumnado ou ben á familia):

- ¿Que alimentos hai na casa?
- ¿Hai alimentos de cada un dos grupos?
- ¿Que alimentos vemos en máis cantidade?
- ¿Hai moitos alimentos na despensa identificados na pirámide como de “consumo ocasional”?
- ¿Que tipo de bebidas vemos?
- De todos os alimentos que hai na casa, ¿de cales poderíamos prescindir?
- Xantar ao longo de 2 semanas
- Xantar de 2 fins de semana
- Menú familiar de festa
- Despensa familiar (Envasados, conservas, precociñados)
- Alimentos compartidos polo grupo

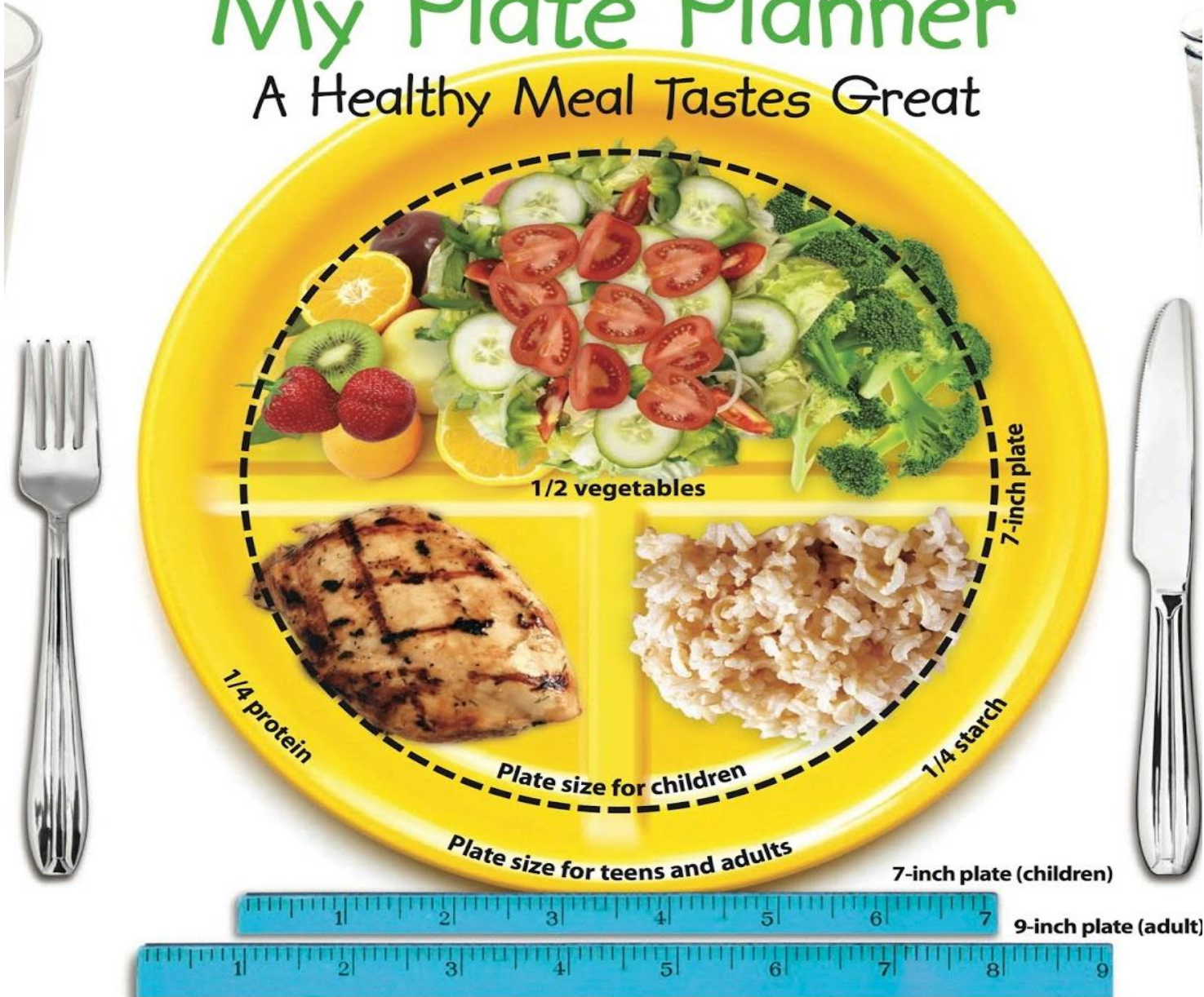
II. VALORAR ACHEGA ALIMENTARIA EN FUNCIÓN DOS GRUPOS DE ALIMENTOS

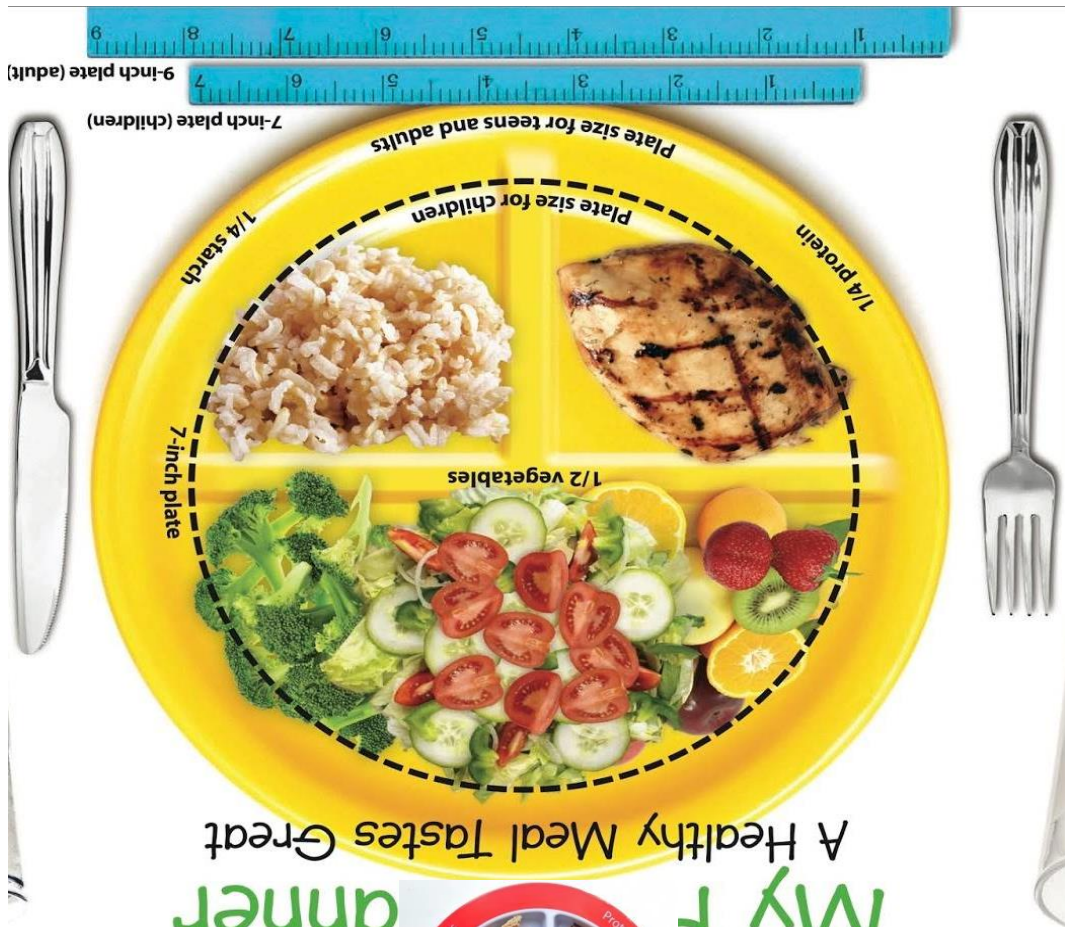

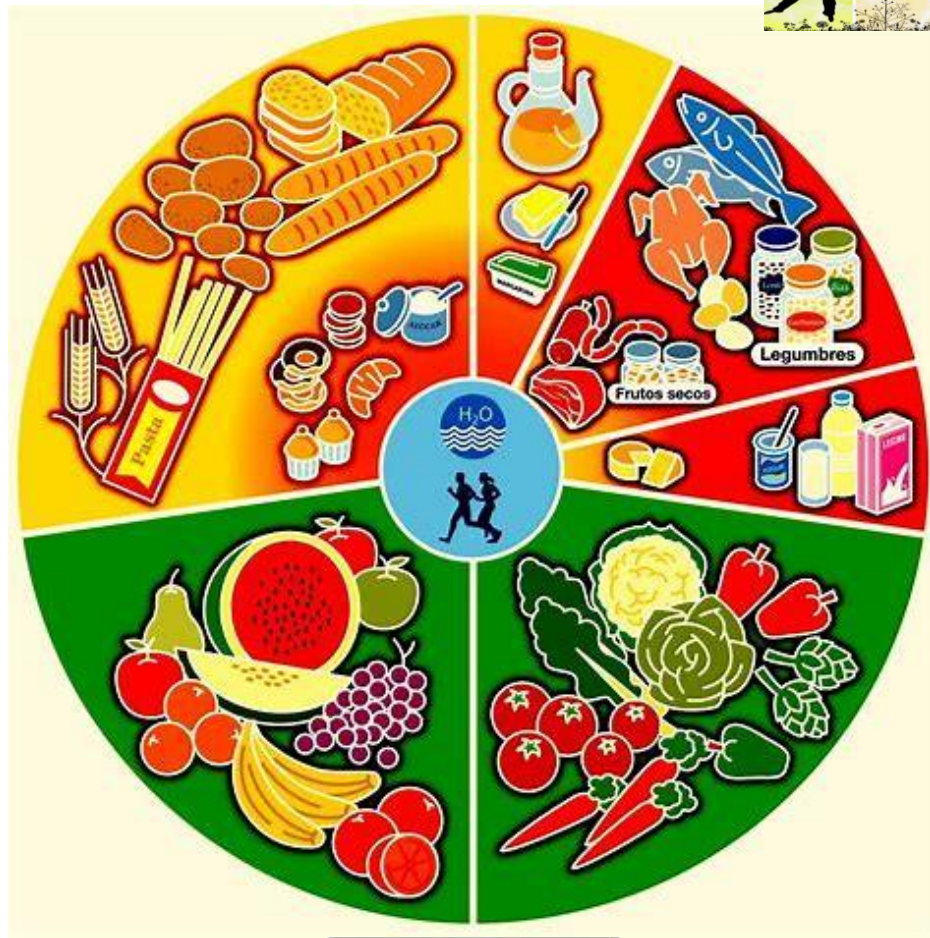
My Plate Planner

A Healthy Meal Tastes Great

My F
A Healthy Meal Tastes Great
anner

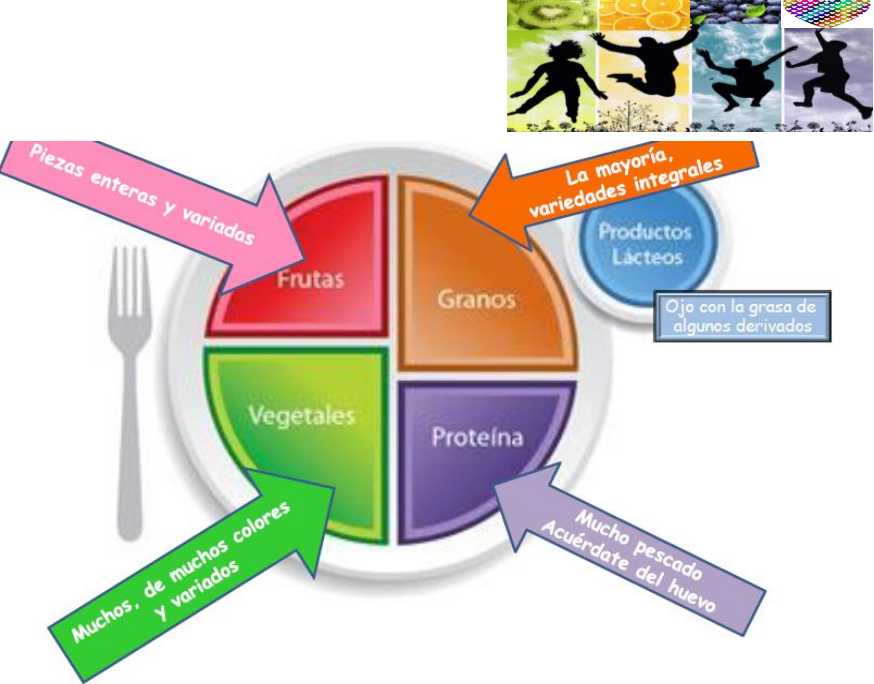
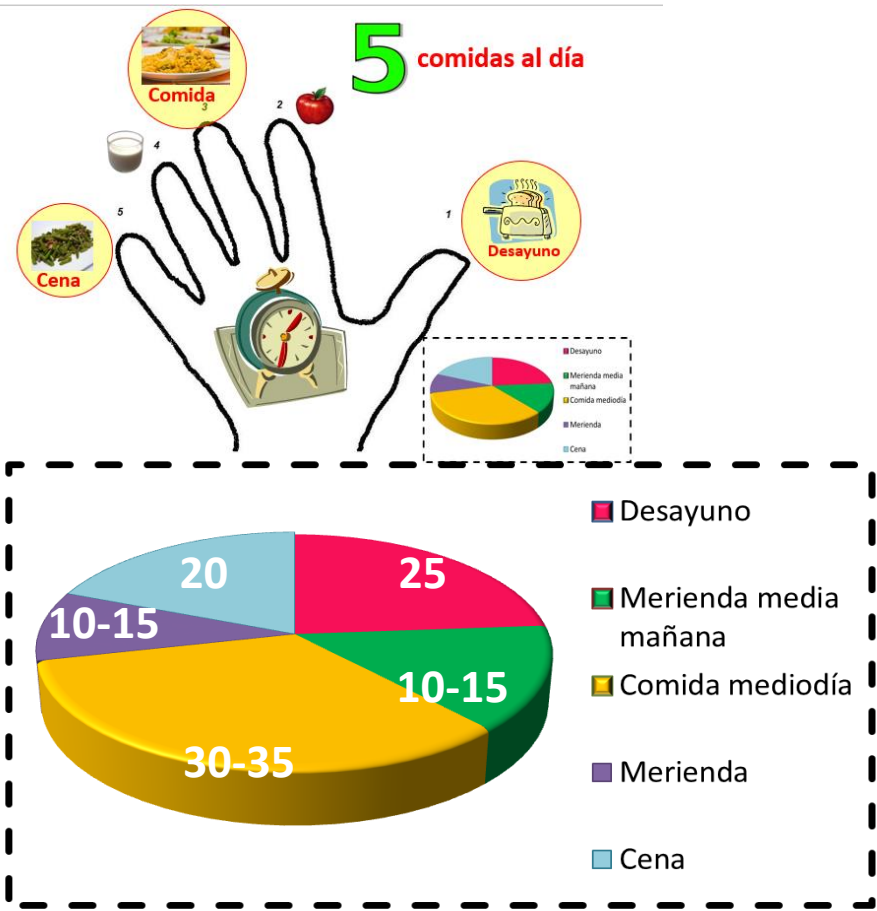

RESUMO

DIETA VARIADA, AXEITADA, SUFICIENTE, EQUILIBRADA,
SEGURA, ORGANOLEPTICAMENTE ACEPTABLE E
“SOSTIBLE”

Coa adecuada distribución de alimentos ao longo do día

Almorzo	Froitas	Cereais	Lácteos		
Media mañá	Froitas	e/ou	Lácteos		
Xantar	Froitas	Cereais/ patacas		Alimentos ricos en proteína	Vexetais Cociñados, p.ex.
Merenda	Froitas	e/ou	Lácteos		
Cea		Cereais/ patacas	Lácteos	Alimentos ricos en proteína	Vexetais Crús. P.ex.

Análise da
contribuição
porcentual media
dos distintos
macronutrientes
ao valor calórico
total nunha
mostra de menús
escolares.

RDA: Achegas
recomendadas

Carbohidratos

H de C	<30	30-34.9	35- 39.9	40-44.9	45-49.9	50-54.9	55-59.9
Menús %	7,6	16,3	22,2	18,5	19,3	9,2	5,1
Total %	84% < RDA					9,2% = RDA	6,8% > RDA

Proteínas

Proteínas %	<10	10-14.9	15-16.9	17-19.9	20-24.9	>25
Menús %	0	26,9	20,6	30,2	19,4	2,9
Total	< % RDA	26,9% = RDA	73,1% > RDA			

Lípidos

Lípidos %	20-24.9	25-29.9	30-34.9	35-39.9	40-44.9	45-49.9	50-54.9	55-60	>60
Menús %	4,3	7,2	11,8	21,8	23,5	17,6	9,2	2,9	1,7
Total	11,5% < RDA		11,8% = RDA		76,7% > RDA				

Almorzo

Pan	
Aceite	
Tomate	
Leche	
Pera	

Merenda 2

Naranja	

Xantar

Pan	
Aceite	
Coliflor	
Patata	
Carne	
Kiwi	

Merenda 1

Yogur	
Manzana	

Cea

Pan	
Arroz	
Aceite	
Zanahoria	
Judías verd.	
Huevo	
Leche	

DIETA VARIADA

Variedades integrais
Garantir presenza en todas as comidas
Evitar bollería e variedades azucaradas ou de “diseño”

Máis aceite de oliva
Limitar alimentos ricos en graxas de orixe animal
Limitar bollería, embutidos....

Limitar tamaño ración
Peixe **Azul 2** á semana
Carnes (predom. aves)
Ovos: **3- 4** á semana

Moitas e variadas
De todas as cores
5 ao día: 3 + 2
Verduras crúas e cociñadas.
Pezas de froita enteras
A lo menos 1 cítrico.

Legumes: Variar entre semanas
1-2 á semana

¡¡AUGA!!

DIETA SUFICIENTE

Tamaño das racións: método da man

500 Kcal
(±200g)

850 Kcal
(±340 g)

1.028 kcal

222 Kcal

2.004 kcal

517 Kcal

40g palomitas
(ración pequeña)
250ml bebida cola
(botella individual)

306 Kcal

100g palomitas
(ración grande)
333ml bebida cola
(lata)

637 Kcal

DIETA AXEITADA

Achegas recomendadas de enerxía para a poboación española

Niños y niñas	
0,0-0,5	650
0,6-1	950
2-3	1.250
4-5	1.700
6-9	2.000
Hombres	
10-12	2.450
13-15	2.750
16-19	3.000
20-39	3.000
40-49	2.850
50-59	2.700
60 y más	2.400
Mujeres	
10-12	2.300
13-15	2.500
16-19	2.300
20-39	2.300
40-49	2.185
50-59	2.075
60 y más	1.875
Gestación (2.ª mitad)	+250
Lactancia	+500

INFORMACION NECESARIA PARA AVALIAR UN MENÚ ESCOLAR

Racións recomendadas por grupos de alimentos. Secuencia quincenal

Grupo de alimentos	Frecuencia (n.º racións/2 semanas)
Carnes	≤ 4
Peixes	≥ 4
Ovos	$\geq 2-3$
Lácteos	≤ 2
Verduras/Hortalizas	≥ 5
Froitas	≥ 2
Arroz e pasta	≥ 6
Patacas	≤ 4
Legumes	$\geq 2-3$

10

INFORMACION NECESARIA PARA AVALIAR UN MENÚ ESCOLAR

Variedade de alimentos recomendada dentro de cada grupo. Secuencia quincenal	
Grupo de alimentos	Mínimo recomendable
Carnes	2-3
Peixes	3-4
Lácteos	2
Verduras/Hortalizas	3-4
Ensaladas de verduras	≥ 2-3/ 2 semanas
Froitas	4
Arroz, pasta, patacas	3
Legumes	2
Frecuencia recomendada (en máximos) para alimentos fritos e rebozados. Secuencia quincenal	
Procesos culinarios	Máximo recomendable
Fritos (patacas, tortilla de patacas, peixe frito en fariña)	≤ 3
Rebozados en fariña e ovo ou pan relado e ovo (empanados e precociñados)	≤ 1

CRITERIOS PARA VALORAR A CARTA DUN RESTAURANTE

REQUISITOS DE CARÁCTER ALIMENTARIO

OBRIGATORIOS

1. Garantir a presenza de preparacións ao forno, fervidas ou a prancha. Admítense os refogados e rustridos tradicionais. Limítanse as preparacións rebozadas, fritidas e con ingredientes moi graxos na súa composición: manteigas, nata, salsas comerciais con queixo para gratinar, etc.
2. Os menús serviranse acompañados dunha ración de pan e auga da billa.
3. Garantir a presenza de aceite de oliva virxe nas aceiteiras e para o cociñado. Para determinadas prácticas culinarias poderase permitir outras variedades como o de xirasol alto oleico.
4. Nos casos de menú diario, permítese a presenza dun prato único sempre que se adecúe as recomendacións descritas no anexo.
5. Garantir a posibilidade de solicitar medias racións ou dun único prato.

Específicos por grupos de alimentos:

1. Garantir a presenza de algún produto integral entre os cereais que compoñen o menú, ben sexa o pan, a pasta ou arroz.
2. Garantir a presenza dun primeiro prato cuxo ingrediente principal sexan as hortalizas e verduras, preferiblemente frescas e de temporada ou de que no primeiro prato e no segundo poida haber unha alternativa de guarnición de verduras.
3. Garantir a presenza dun prato de legumes. No caso dun menú do día, os pratos de legumes deberán estar presentes a lo menos 2 veces á semana.
4. Garantir a presenza dun prato a base de peixe e/ou marisco. No caso dun menú do día, os segundos pratos a base de peixe constituirán a lo menos o 50% da oferta. As especies azuis representarán a lo menos o 40% da oferta semanal de peixe.
5. Garantir a presenza de pratos a base de carnes magras e de ave.
6. Garantir unha ración de froita fresca ou seca na sobremesa.
7. Garantir a presenza de lácteos baixos en graxa.

CRITERIOS PARA VALORAR LA CARTA DE UN RESTAURANTE

Específicos en función de nutrientes “clave”:

1. Ausencia de saleiros na mesa.
2. Ausencia de salsas comerciais tipo “ketchup”, mostaza ou maionesa na mesa.
3. Toda a oferta do menú deberá estar cociñada con pouca sal, salvo aqueles casos en que estean presentes alimentos como anchoas ou xamón. Nese caso, deberase garantir a presenza doutras opcións alternativas sen ou con pouco sal.
4. Alcohol???

OPCIONAIS

1. Traballar sempre baixo criterios de calidade. (requeentamentos excesivos, determinadas especies de peixes ou carnes, etc.)
2. Usar alimentos frescos, de temporada e produtos locais.
3. Preparar receitas propias da nosa tradición e cultura culinaria (crucíferas, rustridos...).
4. Engadir a composición nutricional do menú en canto a contido calórico, achega de graxas e azucres, etc.
5. Engadir aos clientes recomendacións en función das posibles patoloxías (hipertensión, diabetes, alerxias alimentarias. ..) (Contidos facilitados por Sanidade).

CRITERIOS PARA VALORAR LA OFERTA DE ALIMENTOS EN MÁQUINAS EXPENDEDORAS

Por porción envasada:

O **valor enerxético** máximo será de 200-220 quilocalorías¹.

Graxa total: 70 quilocalorías como máximo procederán da **graxa total**, das que un máximo de 20 quilocalorías serán graxas saturadas (isto equivale a unha cantidade de graxa menos ou igual a 7.8g e non mais de 2.2g de graxas saturadas)². Este límite non se aplicará ás froitas secas sen graxas engadidas, xa que se trata de graxa presente en eles de forma natural. Ausencia de **graxas trans**, agás os presentes de forma natural en produtos lácteos e cárnicos.

Azucres: Se fixa un límite superior do 10% do VCT por porción envasada

Sal/sodio: Se establece un máximo de 0,5 g de **sal** (0,2 g de **sodio**)

CRITERIOS PARA VALORAR LA OFERTA DE ALIMENTOS EN MÁQUINAS EXPENDEDORAS

Son de primeira elección:

Froitas naturais de fácil manipulación como o plátano, a mazá, as mandarinas, etc.

Froitas desecadas (cirolas pasas, uvas pasas, figos secos, orellóns de albaricoque)

Froitos secos (abelás, noces, améndoas, cacahuetes, pipas de xirasol)

Produtos hortícolas de cuarta gama: Hortalizas e verduras en atmosfera modificada e en envases para consumo individual.

Pan fresco tipo boliña individual, integral e branco.

Pequenos bocadiños con xamón, friame de pavo ou tortilla de patacas. Deben evitarse outros embutidos máis densos en graxas como o salame, o chourizo, o salchichón, ou o queixo moi graxo.

Conservas (exemplo: atún) en envases adaptados e individuais

Sobres de aceite e vinagre para aderezo

CRITERIOS PARA VALORAR LA OFERTA DE ALIMENTOS EN MÁQUINAS EXPENDEDORAS

Son de segunda elección

Produtos de aperitivo coñecidos como “de liña sá” (barriñas de cereais, muesli, etc.). Nestes produtos está particularmente indicado ler a etiqueta nutricional, xa que aínda que na maioría dos casos adoitan ser menos densos que a media, non sempre o cumpren.

Patacas fritidas baixas en sal e graxas.

Son de terceira elección:

Produtos como os “snacks salgados”. Dentro destes son máis recomendables as patacas fritidas clásicas, produtos de aperitivo a base de arroz e outros baixos en graxa.

CRITERIOS PARA VALORAR LA OFERTA DE ALIMENTOS EN MÁQUINAS EXPENDEDORAS

Outros produtos

Chocolatinas: son de elección as que presentan máis contido en cacao e menos en crema de leite, rica polo xeral en graxas saturadas.

Snacks doces e bolería industrial: Polo xeral non son recomendables. Son os croissants, palmeras, palmeras con cobertura de chocolate, pasteliños de chocolate, bolos doces recheos, salvo que a composición nutricional que figure na súa etiqueta cumpra os criterios mínimos.

Bebidas:

A bebida de elección é sempre a auga. Outras que poden dispensarse:

Zumes (non néctar nin bebida de extractos) sen azucres engadidos.

logur líquido (sen azucres nin outros compoñentes engadidos)

Infusións.

Evitarar a oferta de bebidas refrescantes azucradas e/ou gasificadas (cola, extractos)

Propostas de traballo (Recomendables para os máis pequenos dos maiores):

I. Reflexionar:

1. Alimentos da despensa que están no pico da pirámide: listado de todos os que forman o grupo de traballo: **Ex: un salchichón, unha copa de chocolate con nata, 3 croissants, 2 tabletas de chocolate, friame de lomo, unha caixa de xeados.**
2. Listado de hábitos segundo frecuencia de consumo (TV, cea fría....) **Ex: Todos os do grupo tomamos prato frío con friame para a cea vindo a tele, 5 de nos tomamos leite antes de ir a durmir...**

Propostas de traballo (Recomendables para os máis pequenos dos maiores):

II. Valorar e comparar

1. Alimentos e hábitos que estamos dispostos a cambiar (do cumio á base). Sondaxe familiar
2. ¿Como o fixemos?¿costounos traballo? ¿A quen costoulle mais?
3. Enquisa á familia: preferencias e aversións; que opinas sobre (ovos, leite, diferentes mitos...)
4. Todos os sábados, algún membro da familia mercará un alimento que haberá de tomar...